

DIGTEC/2021-2022

Jesse op den Brouw

DIGTEC

Two's complement

DE HAAGSE
HOGESCHOOL

Negatieve getallen

- Tot nu toe zijn alleen positieve getallen (en nul) behandeld.
- Getallen kunnen echter ook negatief zijn, bijvoorbeeld om een tekort aan te geven (banksaldo) of een richting (negatieve stroom).
- In het alledaags gebruik wordt de teken-en-grootte-representatie (*signed magnitude*) gebruikt.
- Er is een extra teken (het ‘-’-teken) nodig in het bekende decimale talstelsel.

Signed magnitude

- In de signed magnitude representatie bestaat een getal uit een *grootte* en een *teken* dat aangeeft of het een positief of negatief getal is.
- Dus +13 en -13 zijn even groot (magnitude) maar tegengesteld.
- Er zijn twee weergaven van nul, +0 en -0, beide met dezelfde waarde.
- Een getal zonder '+' wordt als positief beschouwd.

Signed magnitude

- Het *optellen* van twee signed magnitude getallen kost enige moeite:
- Als de twee getallen hetzelfde teken hebben, moeten de grootten worden opgeteld en krijgt het antwoord hetzelfde teken.
- Als de twee getallen verschillende tekens hebben, moet de kleinste grootte worden afgetrokken van de grootste grootte, en het antwoord krijgt het teken van de grootste grootte.
- Al met al een hoop 'als', 'optellen', 'aftrekken', 'vergelijken'.

Negatieve getallen

- Al dit 'als', 'optellen', 'aftrekken', 'vergelijken' levert een grote hoeveelheid digitale schakelingen op.
- Eén pluspunt: als bekend is hoe een signed magnitude opteller gebouwd moet worden, dan is een signed magnitude aftrekker erg simpel.
- Slimmer is om gebruik te maken van een *complement* (of *radix-complement*) representatie.
- Complement representaties zijn gebaseerd op *modulair rekenen*.

Modulair rekenen

- In digitale systemen worden getallen opgeslagen in een eindig aantal bits. Er zijn dus maar een eindig aantal getallen weer te geven.
- Zo zijn met 4 bits de getallen 0 t/m $2^4 - 1$ (0 t/m 15) weer te geven. Er zijn 2^4 (16) combinaties (verschillende getallen) mogelijk.
- Een optelling van twee getallen van 4 bits levert een resultaat van 5 bits, maar het 5^e bit wordt genegeerd.
- Alle berekeningen zijn *modulo* 2^4 . Er zijn 2^4 combinaties mogelijk.

Hoe bepalen we de waarde -1

Bekijk de volgende binaire optelling:

$$\begin{array}{r} 0001 \\ \underline{????} + \\ 0000 \end{array}$$

Welk getal moet op de vraagtekens staan om 0000_2 te krijgen?

$$\begin{array}{r} 0001 \\ \underline{1111} + \\ 1\ 0000 \end{array}$$

Merk op: 1111_2 is $16 - 1 (= 2^4 - 1)$

Hoe bepalen we de waarde -2

Bekijk de volgende binaire optelling:

$$\begin{array}{r} 0010 \\ \underline{????} + \\ 0000 \end{array}$$

Welk getal moet op de vraagtekens staan om 0000_2 te krijgen?

$$\begin{array}{r} 0010 \\ \underline{1110} + \\ \cancel{1} 0000 \end{array}$$

Merk op: 1110_2 is $16 - 2 (= 2^4 - 2)$

Hoe bepalen we de waarde -3

Bekijk de volgende binaire optelling:

$$\begin{array}{r} 0011 \\ \underline{????} + \\ 0000 \end{array}$$

Welk getal moet op de vraagtekens staan om 0000_2 te krijgen?

$$\begin{array}{r} 0011 \\ \underline{1101} + \\ \cancel{1} 0000 \end{array}$$

Merk op: 1101_2 is $16 - 3 (= 2^4 - 3)$

Modulair rekenen

- We zien een patroon ontstaan.
- Om bij een positief getal m de negatieve representant te krijgen, berekenen we $2^4 - m$.
- Dus $m + (2^4 - m) = 0$ (?)
- Het resultaat is 2^4 te groot. Dat moet er nog afgetrokken worden.
- Het *aantal* getallen is begrensd.

Two's complement

- Deze techniek wordt in hardware gebruikt (en dus ook in een computer).
- Deze techniek wordt de two's complement representatie genoemd.
- Dus $m + (2^4 - m) = 0 \pmod{2^4}$
 two's complement representatie van $-m$
- Dus het resultaat is de *rest na deling* door 2^4 .

De waarde -5 in two's complement

Bekijk de volgende binaire optelling:

$$\begin{array}{r} 0101 \\ \underline{????} + \\ 0000 \end{array}$$

Welk getal moet op de vraagtekens staan om 0000_2 te krijgen?

$$\begin{array}{r} 0101 \\ \underline{1011} + \\ \cancel{1} 0000 \end{array}$$

Dus: 1011_2 is de *two's complement representatie* van -5 .

Two's complement

- Een positief getal wordt negatief gemaakt door het positieve getal af te trekken van een macht van 2, bijvoorbeeld 2^4 (16, 4-bits getal).
- Als voorbeeld $+5 \rightarrow -5$

$$\begin{array}{r} 10000_2 \\ 0101_2 \\ \hline 1011_2 \end{array} - \quad \begin{array}{r} 2^4 \\ +5 \\ \hline 2^4 - 5 \end{array} -$$

- Het binaire getal 1011_2 is de *representatie* van -5_{10} . Merk op dat de getallen *modulo* 2^4 zijn!

Two's complement

- We kunnen nu de getallen gebruiken.
- Als voorbeeld: $+5 + (-5) = 0$

$$\begin{array}{r} 0101 \\ 1011 \\ \hline 1) 0000 \\ \downarrow \\ 0000 \end{array} + \begin{array}{r} +5 \\ 2^4 - 5 \\ 2^4 + 0 \\ 0 \end{array}$$

- De uitgaande carry moet geschrapt worden, die is het resultaat van de wijze waarop de two's complement representatie werkt.

Two's complement

- Bij het omkeren van het teken is het handiger om uit te gaan van $(2^4 - 1) + 1$, want $(2^4 - 1)$ levert allemaal 1-en op!
- Er moet dan nog wel 1 bij opgeteld worden.
- Dus $+5 \rightarrow -5$:

$$\begin{array}{r} 1111 \text{ -} \\ \underline{0101} \\ 1010 \\ \underline{\quad 1} \\ 1011 \text{ +} \end{array} \quad \begin{array}{l} \\ +5 \\ \\ -5 \end{array}$$

Two's complement

- Een binair getal aftrekken van 1...1 is heel gemakkelijk.
- Het antwoord is namelijk de inverse van de afzonderlijke bits van dat getal (*flip bits*). Daarna moet er 1 bij opgeteld worden (*add 1*). Dit werkt ook van negatief naar positief.
- Als voorbeeld $+5 \rightarrow -5$ en $-5 \rightarrow +5$

$$\begin{array}{r} 0101 \\ 1010 \\ \hline 1 \\ 1011 \end{array} + \quad \begin{array}{l} \text{flip bits} \\ \text{add 1} \end{array} \quad \begin{array}{r} 1011 \\ 0100 \\ \hline 1 \\ 0101 \end{array} + \quad \begin{array}{l} (-5) \\ (+5) \end{array}$$

Two's complement

- We willen graag een evenwichtige verdeling van de positieve en negatieve representaties. De helft van de combinaties representeren positieve getallen (inclusief 0) en de andere helft representeert de negatieve getallen.
- Het bereik van een getal M gerepresenteerd met 4 bits ligt als volgt:
- $-8 \leq M \leq +7$ (0 wordt positief als beschouwd)
- We zullen later zien dat niet alle resultaten van rekenkundige bewerkingen in het bereik van de representatie van 4 bits (of algemeen: n bits) liggen. Er is dan sprake van *overflow*.

Two's complement

Hieronder een lijst van de getallen -8 t/m $+7$.

dec	bits	two's com	
+7	0111	7	
+6	0110	6	
+5	0101	5	
+4	0100	4	
+3	0011	3	
+2	0010	2	
+1	0001	1	
0	0000	0	
-1	1111	15	$= 2^4-1$
-2	1110	14	$= 2^4-2$
-3	1101	13	$= 2^4-3$
-4	1100	12	$= 2^4-4$
-5	1011	11	$= 2^4-5$
-6	1010	10	$= 2^4-6$
-7	1001	9	$= 2^4-7$
-8	1000	8	$= 2^4-8$

Two's complement

- Er is geen tegengesteld getal voor -8 . Er is slechts één representatie van 0.

$\leftarrow$	1000	flip bits	(-8)		0000	flip bits	(+0)
	0111				1111		
	1	add 1			1	add 1	
	<hr/>				<hr/>		
	1000		(+8?)		1 0000		(-0)

- Two's complement heeft een asymmetrisch bereik.

Two's complement

- Het bereik van two's complement getallen is als volgt:

4 bits	$-8 \leq N \leq +7$
8 bits	$-128 \leq N \leq +127$
16 bits	$-32768 \leq N \leq +32767$
32 bits	$-2147483648 \leq N \leq +2147483647$
n bits	$-2^{n-1} \leq N \leq +2^{n-1} - 1$

- Er is geen tegengesteld getal voor -2^{n-1} . Het bereik van two's complement getallen is asymmetrisch.

Two's complement

- Een two's complement getal is positief als het meest significante bit 0 is.
- Een two's complement getal is negatief als het meest significante bit 1 is.
- Het getal 0 wordt dus als positief gezien.
- Het meest significante bit wordt het *tekenbit* genoemd.
- Merk op dat het tekenbit ook een *gewicht* heeft, zie verderop.

Two's complement

- Een two's complement getal kan met meer bits geschreven worden dan oorspronkelijk door middel van *tekenuitbreiding* (sign extension).
- Het tekenbit moet gekopieerd worden naar de nieuw toe te voegen bits.
- Positieve getallen worden aangevuld met 0-en.
- Negatieve getallen worden aangevuld met 1-en.

Two's complement

- Voorbeeld van een positief en negatief getal:

+6	0110	00000110
-6	1010	11111010

- Omrekenen:

+6	00000110	} flip bits
	11111001	
	+1	add 1
-6	11111010	

Two's complement

- Het omzetten van een two's complement naar decimaal kan eenvoudig door het tekenbit als *negatief* gewicht te gebruiken. De overige bits hebben hetzelfde gewicht als bij unsigned.
- Voorbeeld: $1011 \rightarrow -1 \cdot 2^3 + 0 \cdot 2^2 + 1 \cdot 2^1 + 1 \cdot 2^0 = -8 + 3 = -5$
 $0110 \rightarrow 0 \cdot 2^3 + 1 \cdot 2^2 + 1 \cdot 2^1 + 0 \cdot 2^0 = 0 + 6 = 6$

Two's complement

- Decimaal naar two's complement:
- Positief getal: omzetten als bij unsigned (herhaald delen door 2)
- Negatief getal:
  - Bepaal aantal bits, bv. 8
  - Trek getal af van 2^8
  - Zet uitkomst om alsof het unsigned is.
- Dus -57 met 8 bits: $2^8 - 57 = 199$
  - Nu 199 omzetten als unsigned (met 8 bits). Levert mogelijk leidende 1-en.

Unsigned versus two's complement

- Hoe de getallen gebruikt/gelezen moeten worden, hangt af van de *interpretatie* van de gebruiker. Voor de hardware is er geen verschil*.

unsigned	bits	two's compl.	dec
$\begin{array}{r} +15 \\ +15 \\ \hline +16 +14 \end{array} +$	$\begin{array}{r} 1111 \\ 1111 \\ \hline 1\ 1110 \end{array} +$	$\begin{array}{r} 2^4 - 1 \\ 2^4 - 1 \\ \hline 2^4 + 2^4 - 2 \end{array} +$	$\begin{array}{r} -1 \\ -1 \\ \hline -2 \end{array} +$
↓	↓	↓	↓
+14	1110	$2^4 - 2$	-2

* En dat was ook de bedoeling!

Aftrekken

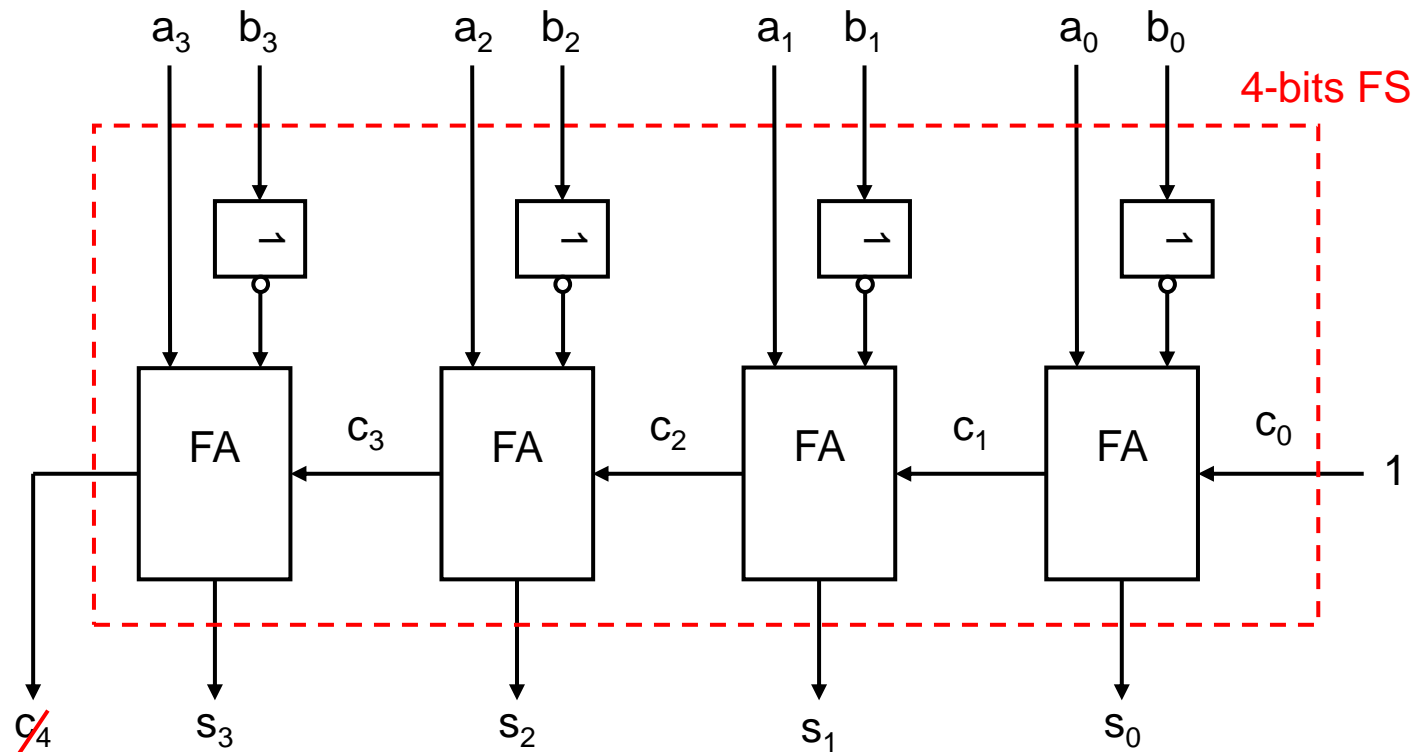
- Het ontwerpen van een aftrekschakeling kan op vergelijkbare wijze als een optelschakeling.
- Het is echter veel handiger om gebruik te maken van de gelijkheid:

$$A - B = A + (-B)$$

- Nu kan een normale full adder gebruikt worden en is alleen een *negator* (schakeling die het getal negatief maakt) nodig.
- Het negatief maken van een two's complement getal gebeurt door de afzonderlijke bits te inverteren en daarna het getal 1 er bij op te tellen.

Two's complement

- Het werking van de negator kan worden opgenomen in een gewone full adder. Dit levert een aftrekschakeling (full subtractor).

Optel/aftrekschakeling

- Een optelschakeling kan gecombineerd worden met een aftrekschakeling.
- Een (nieuw) besturingssignaal $\bar{o}/a$ geeft aan op welke operatie uitgevoerd moet worden.
- Als $\bar{o}/a = 0$ moet er worden opgeteld.
- Als $\bar{o}/a = 1$ moet er worden afgetrokken.

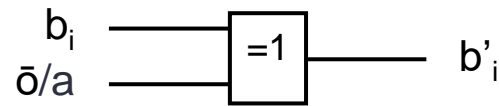
Optel/aftrekschakeling

- De operatie $A - B$ moet worden omgezet in $A + (-B)$ want dan kan een gewone full adder gebruikt worden.
- Voor aftrekken is dus $-B$ nodig. Het negatief maken van B gebeurt door alle bits te inverteren en er dan 1 bij optellen (two's complement).
- Voor optellen is B nodig. Er hoeft niets te worden aangepast.
- Het (al dan niet) inverteren van de afzonderlijke bits van B kan gedaan worden door de omschakelbare buffer/NOT-poort.

Optel/aftrekschakeling

- De buffer/NOT-poort is de bekende EXOR!

b_i is het i^e bit van getal B

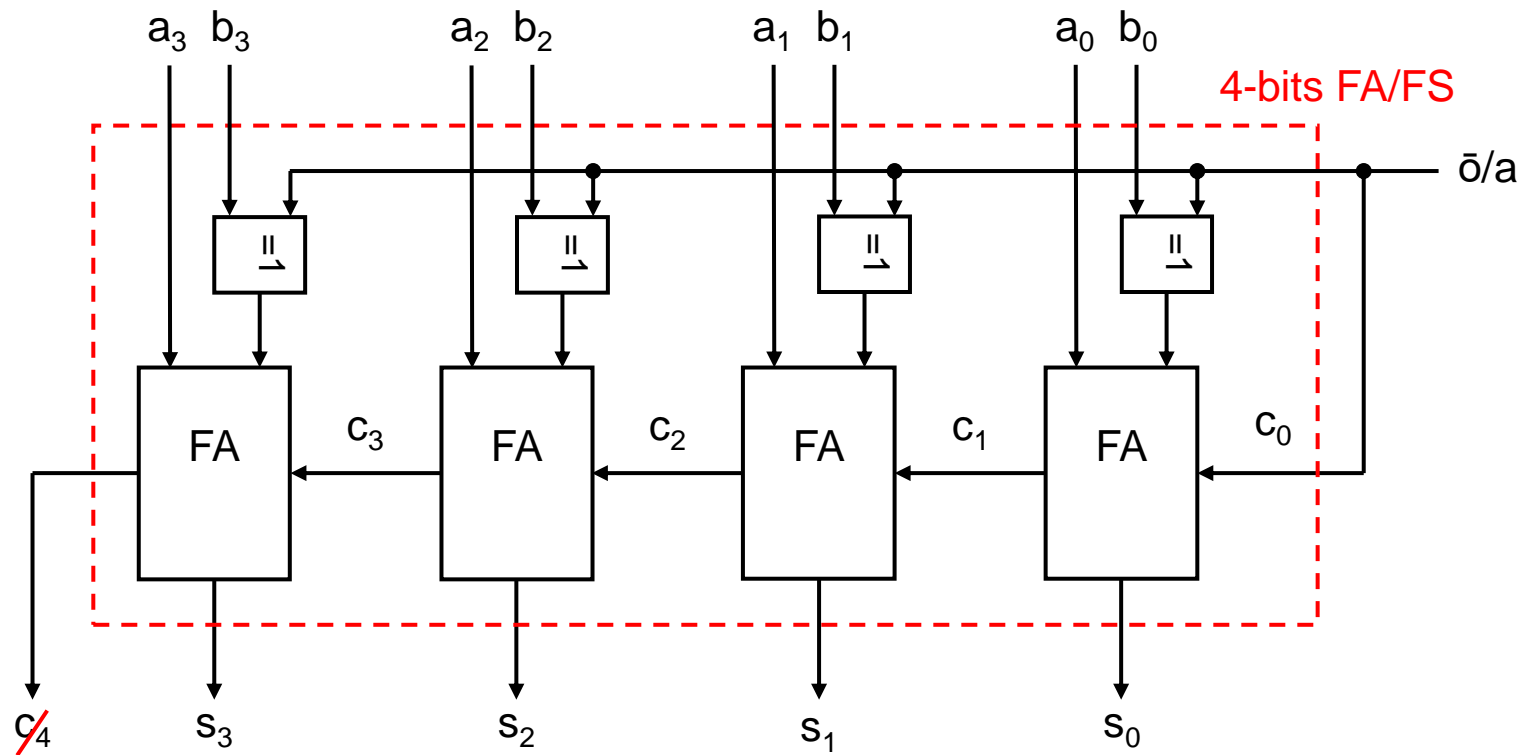
$$\left. \begin{array}{l} b'_i = b_i \text{ als } \bar{o}/a = 0 \\ b'_i = \bar{b}_i \text{ als } \bar{o}/a = 1 \end{array} \right\} b'_i = \bar{o}/a \cdot b_i + o/a \cdot \bar{b}_i$$

- Bij optellen moet de c_0 aan een logische 0 verbonden zijn, dus als $\bar{o}/a = 0$.
- Bij aftrekken moet de c_0 aan een logische 1 verbonden zijn, dus als $\bar{o}/a = 1$.

Optel/aftrekschakeling

- Hieronder de complete optel/aftrekschakeling.

Overflow

- Bij het optellen van twee two's complement getallen kan het zijn dat het antwoord buiten het bereik van de representatie komt te liggen.
- Er wordt dan gesproken van *overflow* (overstromen, overlopen).
- Overflow kan voorkomen als twee getallen van gelijk teken worden opgeteld.
- Getallen van verschillend teken kunnen nooit overflow opleveren.
- NB: overflow bij *unsigned getallen* is eenvoudig te zien aan de *uitgaande carry*.

Overflow

Enige rekenvoorbeelden

$$\begin{array}{r} +5 \\ +5 \\ \hline +10 \end{array} + \begin{array}{r} 0101 \\ 0101 \\ \hline 1010 \end{array} + (= -6)$$

$$\begin{array}{r} -8 \\ -8 \\ \hline -16 \end{array} + \begin{array}{r} 1000 \\ 1000 \\ \hline 1\ 0000 \end{array} + (= 0)$$

$$\begin{array}{r} -7 \\ -4 \\ \hline -11 \end{array} + \begin{array}{r} 1001 \\ 1100 \\ \hline 1\ 0101 \end{array} + (= +5)$$

$$\begin{array}{r} +4 \\ -8 \\ \hline -4 \end{array} + \begin{array}{r} 0100 \\ 1000 \\ \hline 1100 \end{array} +$$

De uitgaande **1** (carry!) moet genegeerd worden.

Overflow

- Overflow is gemakkelijk te detecteren. Overflow kan alleen gebeuren als twee getallen met gelijk teken worden opgeteld.
- Als de tekens van de op te tellen getallen anders zijn dan dat van het antwoord is er overflow.
- Er zijn twee 4-bit getallen $A = a_3a_2a_1a_0$ en $B = b_3b_2b_1b_0$.
- Het antwoord is de 4-bit som $S = s_3s_2s_1s_0$.
- Er is overflow als $(a_3 = b_3) \neq s_3$.

Overflow

- De functie voor overflow van een 4-bit full adder is

$$ov_{op} = a_3 \cdot b_3 \cdot \overline{s_3} + \overline{a_3} \cdot \overline{b_3} \cdot s_3$$

- De functie voor overflow van een 4-bit full subtractor is (zonder aan te tonen)

$$ov_{af} = a_3 \cdot \overline{b_3} \cdot \overline{s_3} + \overline{a_3} \cdot b_3 \cdot s_3$$

- De functie voor overflow is te combineren

$$ov_{opaf} = \overline{o/a} \cdot (a_3 \cdot b_3 \cdot \overline{s_3} + \overline{a_3} \cdot \overline{b_3} \cdot s_3) + o/a \cdot (a_3 \cdot \overline{b_3} \cdot \overline{s_3} + \overline{a_3} \cdot b_3 \cdot s_3)$$

Overflow

- Het valt aan te tonen dat overflow kan worden gedetecteerd door:

$$V = C_4 \oplus C_3$$

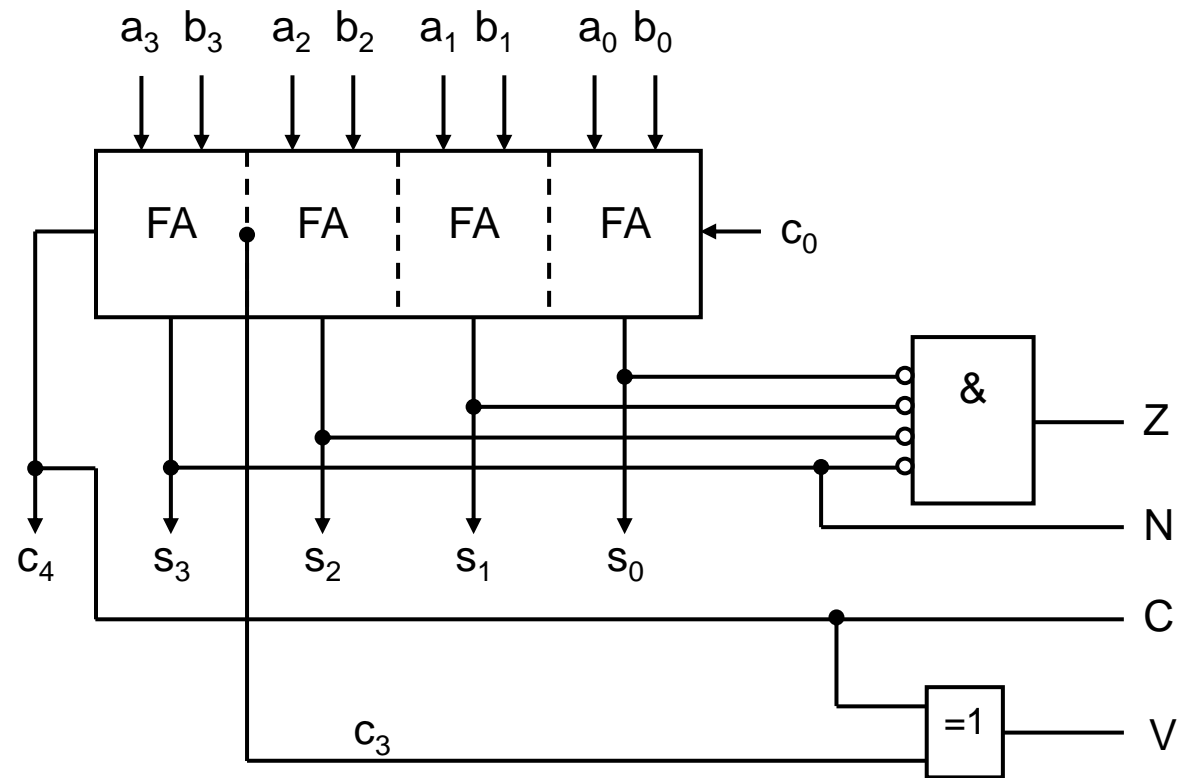
- Er is dus overflow als de inkomende carry van de tekenbit en de uitgaande carry van de tekenbit ongelijk zijn.
- Dit geldt zowel voor optellen als voor aftrekken.

Flags in een processor

- In elke microprocessor zit een rekeneenheid. Deze eenheid wordt doorgaans de ALU (*Arithmetic and Logic Unit*) genoemd, en kan naast optellen en aftrekken ook alle logische bewerkingen.
- Het detecteren van overflow is noodzakelijk om berekeningen betrouwbaar te laten verlopen.
- Daarnaast is het handig om te weten of een berekening 0 heeft opgeleverd of negatief is.
- Dit wordt weergegeven in de *flags*: oVerflow, Zero, Negative, Carry

Overflow

- Het detecteren van de zero-conditie is vrij simpel. Alle sombits moeten 0 zijn, dan is $Z = 1$. De N is hetzelfde als het tekenbit. C levert 1 als er een carry uit de (totale) FA komt. $N = 1$ bij signed overflow.

Two's complement en hexadecimaal

- Hexadecimale getallen worden gebruikt om binaire getallen gecomprimeerd op te schrijven en kunnen dus ook negatief zijn.
- Hexadecimale getallen die beginnen met de cijfers 8 t/m F zijn negatief, want ze beginnen met een binaire 1.

$$8 = 1000, 9 = 1001, A = 1010, B = 1011$$
$$C = 1100, D = 1101, E = 1110, F = 1111$$

- Voorbeeld: $D0_{16} = 1101.0000_2 = -2^7 + 2^6 + 2^4 = -48_{10}$
 $FFFFFFFF_{16} = 11\dots11_2 = -2^{31} + 2^{30} + \dots + 2^1 + 2^0 = -1_{10}$

Two's complement en hexadecimaal

- We kunnen gebruik maken van two's complement representatie. Een hexadecimaal cijfer tussen 8 en F stelt een negatief getal voor. Dit geldt uiteraard alleen voor het meest significante cijfer.

- Dus: $8_{16} = -8_{10}$ $9_{16} = -7_{10}$ $A_{16} = -6_{10}$ $B_{16} = -5_{10}$
 $C_{16} = -4_{10}$ $D_{16} = -3_{10}$ $E_{16} = -2_{10}$ $F_{16} = -1_{10}$

- Voorbeeld:

$$C5_{16} = -4 \cdot 16 + 5 = -48 + 5 = -43_{10}$$

$$FFFF_{16} = -1 \cdot 16^3 + 15 \cdot 16^2 + 15 \cdot 16^1 + 15 \cdot 16^0 = -1_{10}$$

let's change